

РОЗДІЛ VI. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

УДК 346:334.7+347.72

СПЕЦИФІКА КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН У СИСТЕМІ СУЧАСНОГО ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Погрібний Д.І., к.ю.н., доцент

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, Україна
lawukraine@gmail.com*

У статті проведено аналіз змісту та встановлено певні особливості сучасного господарсько-правового регулювання корпоративних відносин. Зокрема, розглядаються існуючі на сьогодні підходи до галузевої належності корпоративних правовідносин. Крім цього, розглядається зміст таких елементів корпоративних відносин, як майново-господарські та організаційно-господарські зобов'язання. Проаналізовано та встановлено визначальні особливості й зміст корпоративних прав у контексті господарсько-правового регулювання.

Ключові слова: корпоративне право, корпоративні відносини, корпоративні права учасника, майново-господарські зобов'язання, організаційно-господарські зобов'язання.

СПЕЦИФИКА КОРПОРАТИВНЫХ ОТНОШЕНИЙ В СИСТЕМЕ СОВРЕМЕННОГО ХОЗЯЙСТВЕННО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ

Погребной Д.И.

*Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, ул. Пушкинская, 77, г. Харьков, Украина
lawukraine@gmail.com*

В статье проведен анализ содержания и установлены определенные особенности современного хозяйственно-правового регулирования корпоративных отношений. В частности, рассматриваются существующие на сегодняшний день подходы к отраслевой принадлежности корпоративных правоотношений. Кроме этого, рассматривается содержание таких элементов корпоративных отношений, как имущественно-хозяйственные и организационно-хозяйственные обязательства. Проанализированы и установлены определяющие особенности и содержание корпоративных прав в контексте хозяйственно-правового регулирования.

Ключевые слова: корпоративное право, корпоративные отношения, корпоративные права участника, имущественно-хозяйственные обязательства, организационно-хозяйственные обязательства.

SPECIFICS OF CORPORATE RELATIONS IN THE SYSTEM OF MODERN ECONOMIC AND LEGAL REGULATION

Pogribnyy D.I.

*Yaroslav Mudryi National Law University, Pushkinska str., 77, Kharkiv, Ukraine
lawukraine@gmail.com*

The article analyses content and establishes certain features of modern economic and legal regulation of corporate relations. In particular, the existing approaches to the branch affiliation of corporate legal relations are considered. In addition, the content of such elements of corporate relations as property-economic and organizational-economic obligations are considered. Defining features and content of corporate rights in the context of economic and legal regulation are analysed and established.

Legislative regulation of any social relations means creating an appropriate legal regime for them, which would provide their participants with the most complete satisfaction of their own interests. However, the creation of such a regime is impossible without addressing first and foremost the issues: the nature of the internal content of social relations (rights and responsibilities); their legal object, the distinctive features and peculiarities. The answer to these questions must necessarily be given by the jurisprudence, taking into account all the changes and transformations that take place in society and reflected in these social connections.

Among the necessary steps that will contribute to the achievement of meaningful changes in the field of corporate legal relationships, it should be noted, in particular, the following: elimination of legislative contradictions between a number of norms of by-laws and the content of relevant laws governing certain corporate relations; the creation of a systematic and consistent state policy in the field of corporate law and, accordingly, unified application of terms in this area. In addition, implementation of mechanisms for the proper implementation of provisions of regulatory acts should be substantially improved, the level of attraction of scientific and technical potential to the economy and creation of effective mechanisms for the implementation of state economic programs for the promotion of business development in Ukraine should be ensured.

Consequently, in its content, the corporate rights of the corporation member represent a set of legal relationships, namely: organizational and economic obligations that can exist between the participants themselves and between the participants and the corporation; property and economic obligations that may also exist between the participants themselves and between the participants and the corporation.

Key words: corporate law, corporate relations, corporate rights of participant, property and economic obligations, organizational and economic obligations.

Законодавче регулювання будь-яких суспільних відносин означає створення для них відповідного правового режиму, який би забезпечував їх учасникам найбільш повне задоволення власних інтересів. Однак створення такого режиму неможливе без вирішення насамперед питань про характер внутрішнього змісту суспільних відносин (прав та обов'язків), їх юридичний об'єкт, відмінні ознаки й особливості. Відповідь на ці питання неодмінно повинна дати юридична наука з огляду на всі зміни й перетворення, що відбуваються в суспільстві та відображаються на цих суспільних зв'язках.

Питанням, що розглядаються в статті, приділяється чимало уваги з боку іноземних і вітчизняних правників та економістів. Зокрема, науково-теоретичне підґрунтя дослідження становлять роботи таких науковців, як Д.В. Задихайло, О.М. Вінник, І.В. Спасибо-Фатєєва, Т.В. Кашаніна, О.Р. Кібенко, І.А. Селиванова, В.М. Кравчук, О.В. Щербина, Н.С. Глузь, А.Г. Бобкова, О.М. Давидюк, В.К. Мамутов та інші.

Незважаючи на низку робіт, присвячених окремим аспектам визначення суті й особливостей корпоративних прав, у науці немає загально визнаного розуміння та єдиної думки щодо цих прав (їх змісту, підстав виникнення, захисту тощо).

Основна мета викладеного матеріалу – аналіз та визначення змісту й особливостей господарсько-правового регулювання корпоративних відносин, що складаються між їх учасниками на сучасному етапі розвитку. Це буде сприяти формуванню ефективних механізмів правового регулювання корпоративних правовідносин і реалізації корпоративних прав.

Традиційно корпоративне право розглядається в об'єктивному та суб'єктивному розумінні. У такому ж порядку воно розглядається в нашій роботі. Варто зазначити, що в юридичній науці висловлені різні судження щодо поняття та місця корпоративного права як інституту об'єктивної системи права. Так, Т.В. Кашаніна та О.В. Щербина під корпоративним правом в об'єктивному значенні розуміють розроблену в організації, заснованій на об'єднанні осіб і капіталів, систему правил поведінки, яка виражає волю її колективу та регулює різноманітні сторони діяльності цієї організації [1].

Проте така позиція необґрунтовано звужує предмет корпоративного права. З останнього безпідставно виводяться відносини, що виникають на стадії створення самої корпорації [2]. Більше того, самі правила поведінки, які регулюють різноманітні сторони діяльності цієї організації, здебільшого розробляються та виникають ще до остаточного етапу створення організації (до її державної реєстрації). Крім цього, вказуючи на волю колективу, виключається можливість створення господарської організації однією особою, наприклад, у результаті корпоратизації державного підприємства.

А.І. Жалінський та А. Рьоріхт у роботі «Введение в немецкое право» таким чином визначають поняття корпоративного права: «Это право обществ гражданского права,

открытого торгового товарищества (общества), коммандитного товарищества (общества), скрытого общества (негласного товарищества), партнерского общества, европейского хозяйственного объединения интересов, сообщества судовладельцев, союзов, акционерных обществ, коммандитных обществ на акциях, обществ с ограниченной ответственностью, внесенного в реестр товарищества и страхового общества на паях» [3]. Інакше кажучи, це право будь-яких об'єднань, створених для певної спільної мети.

На думку О.Р. Кібенко, корпоративне право – це система норм, які регулюють відносини, що складаються у зв'язку з утворенням, діяльністю та ліквідацією корпорацій. Висловлена позиція є більш обґрунтованою та дає змогу критично поставитись до поглядів Т.В. Кашаніної, О.В. Щербини та інших авторів щодо настільки широкого розуміння корпоративного права. При цьому, як зазначає І.В. Спасибо-Фатеева (і з нею варто погодитись), предмет корпоративного права становлять як відносини між акціонерами (учасниками, засновниками), так і відносини між акціонерами та корпорацією [4].

Ці відносини регулюються документом (засновницьким договором, що є локальною нормою), у якому сторони фіксують узятий на себе обов'язок щодо створення суб'єкта господарювання, визначають порядок спільної діяльності щодо його утворення, об'єднання свого майна та/або підприємницької чи трудової діяльності, спільного управління справами тощо (ст. 57, п. 5 ст. 62 Господарського кодексу України, ст. 88 Цивільного кодексу України).

Наведені положення доводять тезу про те, що предмет корпоративного права становлять відносини між учасниками корпорації, а договір є тим юридичним фактом, що їх породжує. Вони виникають ще до виникнення самої юридичної особи.

З іншого боку, відносини між корпорацією та учасником корпорації щодо виплати останньому дивідендів, надання йому певної інформації, управління господарською організацією, контролю за ефективністю її роботи тощо свідчать про те, що до предмета корпоративного права також входять відносини між корпорацією та її учасниками.

Таким чином, варто погодитися з думкою тих учених, які розглядають корпоративне право в об'єктивному значенні – як сукупність правових норм, що регулюють та охороняють корпоративні відносини, які виникають між учасником і корпорацією, а також між самими учасниками щодо управління корпорацією під час її створення, діяльності та припинення.

Визначившись із поняттям корпоративного права в об'єктивному розумінні, необхідно розглянути також питання щодо галузевої належності корпоративних правовідносин. Це дасть можливість далі визначитись із їх правовою природою, структурою, юридичним характером та, відповідно, правовим методом їх регулювання.

У юридичній літературі донині триває дискусія щодо галузевої належності корпоративних правовідносин. Аналіз існуючих висловлювань можна умовно поділити на три групи. Перша група авторів (І.В. Спасибо-Фатеева, Н.Н. Пахомова, І.В. Редькін) вважають, що корпоративні правовідносини є цивільно-правовими. Автори другої групи (О.В. Щербина, Д.В. Задихайло, О.М. Вінник) доводять їх належність до господарського права. Третя група авторів (Є.А. Суханов, В.Ф. Яковлев) схиляються до думки, що корпоративні правовідносини належать і до галузі цивільного, і до галузі господарського права.

Не погоджуючись із цивільно-правовою природою корпоративного права, зазначимо, що її прибічники виходять насамперед із юридичної рівності учасників цих відносин та не беруть до уваги публічно-правові елементи цих відносин. Водночас очевидно, що корпоративні відносини, окрім горизонтальних зв'язків, уміщують також зв'язки між суб'єктами за вертикаллю. До останніх, як справедливо зазначає Г.В. Назарова [5], належить організаційне управління корпорацією: вироблення стратегії, планування, управління персоналом, контроль, координація діяльності нижчих органів, прогнозування діяльності тощо. Подібної думки дотримуються Т.В. Кашаніна та В.С. Щербина [6].

Для прикладу візьмемо товариство з обмеженою відповідальністю. Засновники (учасники) такої корпорації утворюють його вищий орган – загальні збори учасників (засновників). Їх рішення є обов'язковими для всіх нижчих органів, у тому числі для директора (дирекції). Водночас рішення директора (дирекції) є обов'язковим для всіх інших органів.

Реалізація правомочностей щодо управління, організації, контролю, призначення має здебільшого адміністративний характер, а безпосередній вплив на корпорацію здійснюється також через вертикальні зв'язки. Причому поділ корпоративних відносин на вертикальні та горизонтальні зв'язки має умовний характер, адже вони єдині (монолітні) за своєю сутністю.

Специфіка корпоративних відносин не дає змогу представникам цивілістики дати одностайну відповідь на питання про їх місце в предметі галузі та беззаперечно віднести до однієї з відомих груп цивільних відносин. Більше того, на думку низки вчених-цивілістів, у межах традиційної диференціації цивільних відносин визнання корпоративних відносин цивільними взагалі не вбачається можливим і потребує доповнення предмета регулювання галузі, без того досить неоднорідного, новим складником.

Вказане свідчить про те, що корпоративні правовідносини є господарсько-правовими та входять до предмета господарського права. Саме останній може поєднувати в собі публічний і приватний інтереси [7]. Єдність різних елементів у корпоративних відносинах не порушується, а навпаки, підсилюється тим, що вони побудовані на поєднанні принципів публічного й приватного права. Адже важко собі уявити можливість центрального органу виконавчої влади звернутись в інтересах держави до судових органів із метою захисту державних корпоративних прав без відповідних повноважень.

Звичайно, поділ корпоративних правовідносин на види (горизонтальні та вертикальні) має умовний характер, про що вже зазначалося. Мова повинна йти насамперед про єдність корпоративних правовідносин, адже вони мають глибинний зв'язок і не можуть бути відокремлені одне від одного, існувати автономно. Більше того, аналіз чинного законодавства України дає можливість дійти висновку про те, що горизонтальні й вертикальні зв'язки регулюються таким чином, що приватні інтереси корпорації, учасників корпорації, у тому числі держави як учасника корпорації, визнаються, задовольняються та захищаються, проте водночас слідує суспільним (публічним) інтересам. Такий метод регулювання, коли встановлюється рівність підкорення всіх суб'єктів господарювання суспільному господарському порядку, є ключовим у господарському праві [3].

Таким чином, корпоративні правовідносини входять до предмета господарського права та регулюються за допомогою його методу, а отже, є господарськими. Їх своєрідність полягає в тому, що вони (відносини та, відповідно, права) виникають в особливій економічній і соціальній сфері – під час створення й у процесі діяльності корпорації. Така ж позиція закріплена в Господарському кодексі України, у якому корпоративні правовідносини розглядаються як різновид господарських.

Юридична природа відносин між корпорацією та її учасниками (акціонерами, засновниками тощо) та відносин, що виникають між органами товариства, які взагалі не мають цивільної правосуб'єктності, перебуває за межами цивільно-правового регулювання [8].

Вказане ставить під сумнів категоричність висловлювань окремих учених про абсолютну належність розглядуваних відносин до предмета цивільного права. Як зазначає Г.Л. Знаменський, господарська діяльність – це діяльність організаційно-майнова, у свою чергу господарські відносини є відносинами «бінарними», тобто такими, що складаються з двох взаємодіючих і взаємозалежних елементів – майнових та організаційних [9].

Застосовуючи метод сходження від загального до окремого та спираючись на висновок про те, що корпоративні правовідносини є господарськими, зазначимо, що корпоративні правовідносини також повинні містити в собі два взаємодіючі та взаємозалежні елементи – майновий та організаційний.

Визначаючи господарсько-правову природу корпоративних правовідносин, варто вказати на неоднозначність поглядів щодо цього питання в літературі. Так, на думку одних учених, права засновників (учасників, акціонерів) господарського товариства мають характер майново-зобов'язальної вимоги особи до колективного утворення корпорації, тобто є різновидом зобов'язальних.

Деякі автори розуміють корпоративне право як право осіб об'єднуватись на засадах членства, створюючи тим самим новий суб'єкт права, основою якого є його засновники, учасники [10].

На ранніх етапах розвитку корпоративного права можна було зустріти думку про речовий характер цих відносин. Однак така позиція траплялася рідко і сьогодні мало ким практично загострюється.

Зрештою, є науковці, які вважають, що корпоративні права за своєю природою є специфічним видом прав, які не можна однозначно віднести ні до зобов'язальних, ні до речових.

Очевидним є те, що кожен із названих підходів безпідставно звужує зміст корпоративних правовідносин. Є.А. Суханов правильно зазначає їх майнову спрямованість, зумовлену самим характером діяльності створеної організації як юридичної особи. Аналіз ст. 163 Господарського кодексу України та ч. 1 ст. 3 Закону України «Про цінні папери і фондовий ринок» також дає змогу доводити майновий характер корпоративного права, оскільки в цих нормах зазначається, що цінні папери, до яких належить також акція, є документами, що посвідчують грошове або інше майнове право.

Однак вважаємо, що з професором Є.А. Сухановим можна погодитись лише частково, виходячи з мети створення корпорацій – отримання прибутку, що всі права, які виникають у корпоративних відносинах, мають майнову спрямованість. Наприклад, право скликання загальних зборів учасників товариства, право виходу в установленому порядку з корпорації навряд чи можна вважати майновими, хоча вони пов'язані з майновими відносинами.

Правовідносини з майновою спрямованістю мають своїм об'єктом матеріальні блага (майно) і відображають або належність їх певній особі, або перехід майна від однієї особи до іншої. Залежно від об'єкта правового регулювання правовідносини традиційно поділяються на зобов'язальні та речові. Оскільки корпоративні правовідносини мають також майновий характер, а майнові відносини у свою чергу поділяються на дві групи, проаналізуємо наявність кожної з них у корпоративних правовідносинах. Таке дослідження необхідне у зв'язку з тим, що в теорії права, як уже зазначалося, відсутня одностайна думка щодо того, чи є речові й зобов'язальні відносини обов'язковим елементом корпоративних відносин.

Наявність зобов'язальних елементів у корпоративних правовідносинах, які виникають під час створення акціонерного товариства, постає з абз. 2 ч. 1 ст. 163 Господарського кодексу України, де вказано, що цінним папером є документ установленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, визначає відносини між суб'єктом господарювання, який його випустив (видав), і власником та передбачає виконання зобов'язань згідно з умовами його випуску. Зобов'язальна сутність корпоративних прав в інших видах суб'єктів господарювання постає також зі ст. 88 Господарського кодексу України, відповідно до якої учасники товариства наділяються правом одержувати під час розподілу прибутку корпорації свою частку (дивіденди). У свою чергу право одного суб'єкта неодмінно зумовлює обов'язок в іншого, оскільки право завжди повинне кореспондувати обов'язку, і навпаки [9]. З огляду на це праву учасника кореспондує обов'язок корпорації за умови, що має місце прибуток самої корпорації та рішення загальних зборів про виплату дивідендів, виплатити першому його частку (дивіденди).

Як можна помітити, такі дії потрапляють під категорію «майново-господарські зобов'язання», поняття яких міститься в ст. 175 Господарського кодексу України. Справді,

якщо більш детально розглянути право на отримання дивідендів, то очевидно, що між корпорацією та її учасниками виникає зобов'язання, де одна сторона (корпорація) повинна вчинити певну господарську дію (отримати й надати учаснику частину прибутку) на користь другої сторони (учасника корпорації), а уповноважена сторона (учасник) має право вимагати від зобов'язаної сторони (корпорації) виконання її обов'язку. Рівною мірою це стосується різних видів корпорацій. Зобов'язальні відносини виникають не тільки між корпорацією та її учасниками, а й між самими учасниками корпорації. Такий висновок постає з природи договору, який вони укладають під час створення організації (установчий договір).

Стосовно природи установчого договору різні вчені [11] визнають існування зобов'язальних правовідносин між учасниками корпорації. Наприклад, обов'язок не пізніше року після реєстрації товариства з обмеженою відповідальністю зробити свій внесок до статутного фонду є елементом змісту зобов'язального правовідношення, і його виконання можуть вимагати інші учасники (ст. 52 Закону України «Про господарські товариства»).

На підставі аналізу змісту (елементів) корпоративного права та його поняття стає зрозумілим існування дискусії щодо його правової природи. Деякі автори запропонованих концепцій намагались розкрити правову природу, аналізуючи лише один або частину корпоративних зв'язків, залишаючи поза увагою інші. На нашу думку, інші припускалися логічної помилки: якщо «В», «С» входить до поняття «А», де «А» – корпоративне право, «В» – організаційно-господарські правовідносини, «С» – зобов'язальні правовідносини, то «А» не може бути тотожним окремо ні «В», ні «С», оскільки останні є елементами першого (частинами цілого), видовими категоріями роду. І якщо кожен з елементів, видів («В», «С») має свою, відмінну від інших складників, правову природу, то родове поняття як категорія більш абстрактна має бути над ними, а не збігатися з одним із них.

Отже, за своїм змістом корпоративні права учасника корпорації являють собою сукупність правових зв'язків: організаційно-господарських зобов'язань, що можуть існувати між самими учасниками та між учасниками й корпорацією; майново-господарських зобов'язань, які також можуть існувати між самими учасниками та між учасниками й корпорацією. При цьому речові правовідносини, об'єктом яких є акція, частка, пай, не входять до поняття корпоративних прав, а є лише підставою для їх подальшої реалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Щербина О.В. Правове становище акціонерів за законодавством України / О.В. Щербина. – К. : Наука, 2001. – 160 с.
2. Кибенко Е.Р. Корпоративное право Украины : [учеб. пособие] / Е.Р. Кибенко. – Х. : Эспада, 2001. – 288 с.
3. Погрібний Д.І. Корпоративні права держави : поняття, підстави виникнення, механізм реалізації : [монографія] / Д.І. Погрібний. – Х. : ФІНН, 2009. – 168 с.
4. Спасибо-Фатеева І.В. Цивільно-правові проблеми акціонерних правовідносин : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес ; сімейне право ; міжнародне приватне право» / І.В. Спасибо-Фатеева. – Х., 2000. – 30 с.
5. Задихайло Д.В. Корпоративне управління : [навч. посібник] / Д.В. Задихайло, О.Р. Кібенко, Г.В. Назарова. – Х. : Еспада, 2003. – 688 с.
6. Щербина В.С. Правова природа корпоративних відносин / В.С. Щербина // Науково-практичний журнал «Українське комерційне право». – 2006. – № 7. – С. 10-14.
7. Задихайло Д.В. Господарсько-правове забезпечення економічної політики держави : [монографія] / Д.В. Задихайло. – Х. : Юрайт, 2012. – 456 с.
8. Кравчук В.М. Корпоративне право : науково-практичний коментар законодавства та судової практики / В.М. Кравчук. – К. : Істина, 2005. – 720 с.

9. Хозяйственное право : [учебник] / [В.К. Мамутов, Г.Л. Знаменский, К.С. Хахулин и др.] ; под ред. В.К. Мамутова. – К. : Юринком Интер, 2002. – 889 с.
10. Красько И.Ю. Некоторые проблемы теории юридических лиц и их прикладное значение (классификация, корпоративные права, ответственность участников) / И.Ю. Красько // Предпринимательство, хозяйство и право. – 1998. – № 10. – С. 3–5.
11. Гражданское право Украины : [учеб. пособие] / под ред. С.А. Слипченко, В.А. Кройтор. – Х. : Эспада, 2000. – 399 с.

REFERENCES

1. Shcherbyna, O.V. (2001), *Pravove stanovyshche aktsioneriv za zakonodavstvom Ukrainy* [Legal status of shareholders under the legislation of Ukraine], Nauka, Kyiv, Ukraine.
2. Kibenko, E.R. (2001), *Korporativnoe pravo Ukrainy : uchebnoe posobie* [Company Law of Ukraine : study guide], Ehspada, Kharkiv, Ukraine.
3. Pohribnyi, D.I. (2009), *Korporatyvni prava derzhavy : ponyattya, pidstavy vynyknennya, mekhanizm realizatsiyi : monohrafiya* [Corporate rights of the state : concept, grounds of origin, mechanism of realization : monograph], FINN, Kharkiv, Ukraine.
4. Spasybo-Fatieieva, I.V. (2000), “Civil law problems of joint-stock legal relations”, Thesis abstract for Doct. Sc. (Jurisprudence), 12.00.03, Kharkiv, Ukraine.
5. Zadykhailo, D.V., Kibenko, O.R. and Nazarova, H.V. (2003), *Korporatyvne upravlinnya : navchalnyi posibnyk* [Corporate management : study guide], Ehspada, Kharkiv, Ukraine.
6. Shcherbyna, V. (2006), “Legal nature of corporate relations”, *Naukovo-praktychnyi zhurnal «Ukrainske komertsyine pravo»*, no. 7, pp. 10-14.
7. Zadykhailo, D.V. (2012), *Hospodarsko-pravove zabezpechennya ekonomichnoyi polityky derzhavy : monohrafiya* [Economic and legal support of the state economic policy : monograph], Yurait, Kharkiv, Ukraine.
8. Kravchuk, V.M. (2005), *Korporatyvne pravo : naukovo-praktychnyi komentar zakonodavstva ta sudovoi praktyky* [Company law : scientific and practical commentary on legislative and court practice], Istyna, Kyiv, Ukraine.
9. Mamutov, V.K., Znamenskyi, H.L., Khakhulya, K.S. et al. (2002), *Khoziaistvennoe pravo : uchebnyk* [Commercial law : textbook], Yuryнком Ynter, Kyiv, Ukraine.
10. Krasko, Y. (1998), “Some issues of the theory of legal persons and their application value (classification, corporate rights, responsibility of participants)”, *Predprinimatelstvo, khozyajstvo i pravo*, no. 10, pp. 3–5.
11. Slipchenko, S.A. and Kroytor, V.A. (2000), *Hrazhdanskoe pravo Ukrainy : uchebnoe posobie* [Civil Law of Ukraine : study guide], Ehspada, Kharkiv, Ukraine.